

Ivan Zupanc

Prirodoslovno-matematički fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Geografski odsjek

Marulićev trg 19, HR-10000 Zagreb

izupanc@geog.pmf.hr

POKLON KAO ŽARIŠTE ZBIVANJA NA UČKI DO DRUGOG SVJETSKOG RATA¹

Na temelju zapisa u ondašnjim novinama i godišnjih izvještaja Österreichischer Touristen-Cluba (ÖTC) iz Beča, u radu se rekonstruira izgradnja skloništa („Schutzhausa“) na Poklonu i ostalih pratećih objekata koji su služili prvenstveno za planinare, ali i druge izletnike i putnike preko Poklona. Izgradnja je formirala Poklon kao žarište zbivanja te označila temelje organiziranog turizma na Učki. Drugi dio rada donosi prve prikaze Učke, tj. Poklona i „Schutzhausa“ nakon izgradnje koji su odigrali jednu drugu ulogu – formiranja slike Poklona i Učke koja je putovala po svijetu. Analizirani su prikazi u tisku, knjigama, na fotografijama i razglednicama. Ti prvi prikazi odražavaju pojačan interes posjetitelja kao i turističko-ugostiteljsku djelatnost koja se počela razvijati na Učki. Razvoj Poklona i Učke u to doba (kraj 19. i početak 20. stoljeća) poklapa se s demografskim maksimumom u Veloj i Maloj Učki. To prosperitetno razdoblje trajalo je relativno kratko, no razvoj Poklona zadržao je kontinuitet i nakon toga, sve do Drugog svjetskog rata koji ga je tragično prekinuo.

Ključne riječi: Učka, Poklon, fotografije, razglednice, turizam, Istra, Hrvatska

1. Uvod

Domaće stanovništvo prijevoj na Učki preko kojeg je najlakša komunikacija između liburnijskog primorja i ostalog dijela istarskog poluotoka tradicionalno naziva Poklon. Njegovo je ime povezano s lokacijom. Smatra se da dolazi od glagola „pokloniti se“. Jedni ga vežu uz običaj hodočasnika koji su sa zapadne strane Učke pješice putovali za Rijeku preko ovog prijevoja pa bi se upravo

¹ Zahvaljujem gospodinu Walteru Wenzelu, kroničaru „Österreichischer Touristenkluba“ iz Beča, na informacijama i materijalima koji su pomogli u sastavljanju ovog rada.

na ovom mjestu, na kojem se otvara pogled na Kvarner, prekrížili i poklonili crkvi Majke Božje Trsatske (Hirc 1899; Blažević 2005). Drugi pak navode kako se taj glagol veže uz poljoprivrednike koji su preko ovog prijevoja vozili proizvode na kvarnersko tržište te su se na ovom mjestu nakon strmog uspona iz zahvalnosti običavali pokloniti (Jelenić 1969). Formiranje prvih sadržaja koji su funkcionirali kao žarište zbivanja na Učki rezultat je inicijative članova opatijskog ogranka turističkog društva iz Beča.² Sekcija bečkog Österreichischer Touristen-Cluba (ÖTC) u Opatiji osnovana je 4. lipnja 1885. godine (Poljak 1996; Mader 2005). U svojem kratkom postojanju (prestaje s radom 1893.) ostvarila je brojne radove, među kojima se ističe izgradnja skloništa (njem. *Schutzhaus*) na prijevoju Poklon.

2. Izgradnja „Schutzhausa“ na Poklonu

Osim što je dala inicijativu za izgradnju, opatijska sekcija ÖTC-a rukovodila je svim radovima vezanima za izgradnju glavnog i pomoćnih objekata, dok je financiranje osiguravalo Društvo južnih željeznica iz Beča. Početkom travnja 1886. počele su pripreme za izgradnju „Schutzhausa“, a sama izgradnja počela je sredinom mjeseca (Rubbia 1887). Projektant objekta bio je inženjer Carl Perinello. Objekt je završen već 29. kolovoza iste godine, a sastojao se od prizemlja, prvog kata i stambenog potkrovlja. U prizemlju su se nalazili predsoblje, blagovaonica, bar, kuhinja, mali podrum i toalet. Na prvi kat vodilo je kameno stubište. Na katu se također nalazilo predsoblje, zatim zasebno muška soba i ženska soba te soba gostioničara (domaćina). Izgrađeni tlocrt zauzimao je površinu od 93,5 m². „Schutzhaus“ je imao i svoju cisternu zapremine oko 20.000 litara, a za uživanje u najljepšem pogledu na more bila je izgrađena terasa široka 5,5 metara. Postavljen je i stup od borova drveta visok 14 metara koji je služio kako bi se na njegovu vrhu vijorila zastava. Tijekom kolovoza i rujna 1886. „Schutzhaus“ je opremljen te nastanjen prvim stanarima, ujedno i domaćinima – bračnim parom Czapek. Na udaljenosti od 30 metara od „Schutzhausa“ u rujnu je započela izgradnja male štale za četiri konja (5,8 × 10,2 m) koja je dovršena u studenome (Rubbia 1887).³

Radovi nisu obuhvaćali samo Poklon, već i uređenje najvišeg vrha Vojaka. Napravljena je pješačka staza koja je vodila od Kvarnera do vrha Učke u dužini od 4200 metara. Ti su radovi trajali od 21. lipnja do 2. kolovoza. Na vrhu, sjeveroistočno ispod Vojaka, izgrađeno je drveno sklonište (njem. *Schutzhütte*) sa stolom i trima klupama, a služilo je kao privremeni zaklon planinarima u slučaju kiše ili oluje (Rubbia 1887).

Prije otvorenja ostalo je glavnom objektu nadjenuti ime, što je, zbog samog izbora, obuhvaćalo poseban tretman. Već pri prvom posjetu Poklonu 6. siječ-

² Bečki matični klub osnovan je 1869. godine, a danas se zove Österreichischer Touristenklub (ÖTK).

³ Od 12. 9. 1965. planinarski dom kojim upravlja Planinarsko društvo „Opatija“.

nja 1887. prijestolonasljednik Rudolf⁴, suprug princeze Stefanije⁵ po kojoj je sklonište dobilo ime „Stephanie-Schutzhaus“, odobrio je ime (Silberhuber 1887; „Wochenversammlungen des Oesterreichischen Touristen-Club“ 1887; Rubbia 1888a). Tom prilikom u njegovoj pratnji bili su princ Philipp von Sachsen-Coburg-Gotha⁶, zatim prinčev vrhovni komornik Karl Albert Graf von Bombelles,⁷ dvorski vijećnik Josef Weil von Weilen⁸ te predsjednik ÖTC-a Anton Silberhuber.⁹ Na Poklonu ih je dočekaao voditelj gradnje, inženjer Carl Perinello. Zbog vremenskih prilika nisu mogli otići do vrha Učke iako je to bilo planirano, već je princ odlučio vratiti se u Lovran. Put koji obično traje tri sata prevalili su za samo 1 sat i 25 minuta, pri čemu je bila vidljiva prinčeva elastičnost i brzina („Wochenversammlungen des Oesterreichischen Touristen-Club“ 1887.).

Već istog mjeseca, 31. siječnja, princ i njegova pratnja (uz iznimku von Weilena) ponovno su posjetili Poklon. Vlakom su stigli iz Beča na stanicu Matulji u 8 sati i 27 minuta, a dočekala su ih dva automobila koje je osigurao hotelski menadžment iz Opatije. Na Poklon su ispred „Schutzhaus“ stigli u 11 sati i 30 minuta, gdje ih je ponovno dočekaao inženjer Perinello. Princ je „dodijelio svoju milost“ da kuća može nositi Stefanijino ime („Kronprinzessin Stefanie-Schutzhaus“). Ovoga puta, bez mnogo zadržavanja, uputili su se na vrh te su nakon sat i pol uspona stajali na Vojaku, pri čemu je princ ponovno pokazao okretnost. Primijetili su kako je lokalno stanovništvo dijelom uništilo drveno sklonište.¹⁰ Tijekom spuštanja natrag do Poklona pokazalo se kakve je „zdrave i snažne kon-

4 Princ Rudolf (Laxenburg, 21. 8. 1858. – Mayerling, 30. 1. 1889.), sin Franje Josipa I. i carice Elizabete (zване Sisi) te suprug princeze Stefanije, prijestolonasljednik Austro-Ugarske.

5 Princeza Stefanija (Stephanie ili Stefanie) (Laeken, 21. 5. 1864. – Pannonhalma, 23. 8. 1945.), kći belgijskog kralja Leopolda II. i Marie Henriette od Austrije.

6 Princ Philipp von Sachsen-Coburg-Gotha (Pariz, 28. 3. 1844. – Coburg, 4. 7. 1921.) bio je suprug Stefanijine starije sestre, princeze Louise.

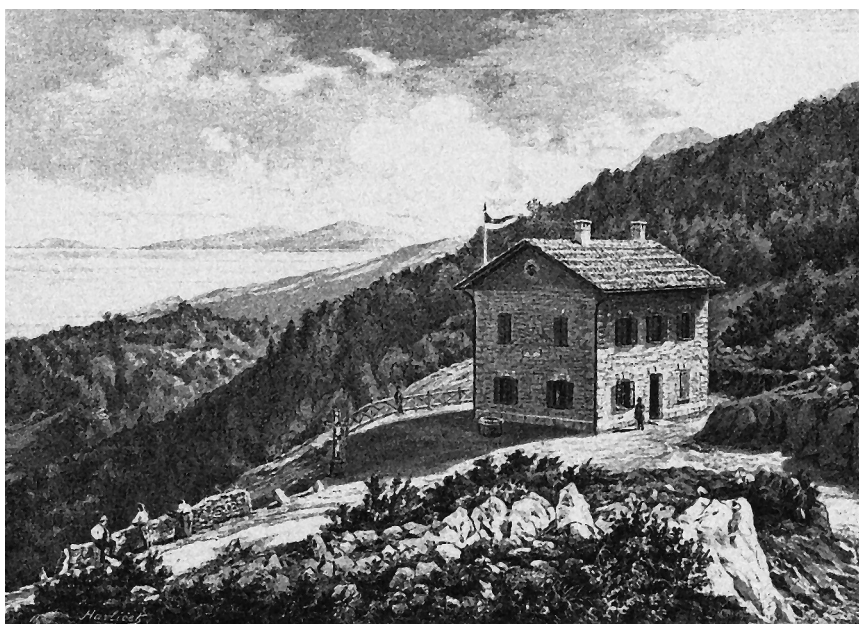
7 Karl Albert Graf von Bombelles (Torino, 17. 8. 1832. – Rodaun, 29. 7. 1889.), od 1877. do 1889. vrhovni komornik (njem. *Obersthofmeister*) princa Rudolfa.

8 Josef Weil von Weilen (Tetin, 28. 12. 1828. – Beč, 3. 7. 1889.), pjesnik, pisac te profesor povijesti i geografije; od 1884. bio je glavni urednik izdanja *Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild* na njemačkom jeziku.

9 Anton Silberhuber (Beč, 8. 6. 1839. – Beč, 7. 3. 1899.), od 1856. do 1874./1876. (odsustvo/umirovljenje) zaposlen u Vojnogografskom institutu u Beču. Od 7. siječnja 1881. do 6. prosinca 1891. predsjednik ÖTC-a. Godine 1881. (1. srpnja) pokrenuo je izdavanje novina *Oesterreichische Touristen-Zeitung* koje su kao glasilo ÖTC-a izlazile dva puta mjesečno, a ujedno ih je i uređivao s Edmundom Grafom (1881.–1886.), Josefom Rablom (1887.) i Juliusom Meurerom (1888.–1889.). Krajem 1891. podnio je ostavku na mjesto predsjednika ÖTC-a jer je već iduće 1892. godine postao direktor lječilišta Društva južnih željeznica u Opatiji. Na tom je mjestu ostao do 1898. godine. Na njegovu inicijativu izdana je 1897. panoramska karta Učke „PANORAMA vom Monte Maggiore bei Abbazia in Istrien (1396 m)“ koju je nacrtao Alfred Baumgartner (Feldkirch, 15. 11. 1842. – Salzburg, 20. 8. 1903.). Silberhuber je napisao popratni tekst te bio njezin urednik, a ucrtane točke koje se vide s Vojaka odredio je matematičar, astronom i alpinist Johannes Frischauf (Beč, 17. 9. 1837. – Graz, 7. 1. 1924.).

10 Kasnije su sklonište gotovo potpuno demolirali pastiri pa je tajnik Rubbia zaključio da se radi o „vandalizmu koji se javlja čak i u blizini Opatije“ (Rubbia 1888b).

stitucije“ bio prijestolonasljednik jer im je trebalo svega 35 minuta. U „Schutzhausu“ su se kratko odmorili uživajući u kruhu i vinu, nakon čega su se spustili u Opatiju („Touristentage des Kronprinzen“ 1887). Taj je posjet ostao zabilježen na fotografiji Silberhubera prema kojoj je slikar Jan Havliček¹¹ izradio možda najraniji crtež „Kronprinzessin Stefanie-Schutzhaus“ (Slika 1). Na njemu se vidi ukupno pet muških figura pa možemo nagađati da se radi o princu i dvama članovima njegove pratnje (princ Philipp i komornik von Bombelles), koji su zaneseni pogledom s Poklona, te inženjeru Perinellu i domaćinu Czapeku (stoje ispred i iza kuće).

Slika 1. Sklonište kraljevine Štefanije na Učki. Autor: Jan Havliček prema fotografiji A. Silberhubera (OTZ, 1. 3. 1887., VII/5, str. 51).

Figure 1. Shelter on the Učka. Author: Jan Havliček according to photograph of A. Silberhuber (OTZ, 1st March 1887, VII/5, p. 51).

Konačnim odobrenjem imena sve je bilo spremno za inauguraciju. Svečano otvorenje „Kronprinzessin Stephanie-Schutzhaus“ održano je u nedjelju, 10. travnja 1887. Iz Beča je preko Lupoglava na otvorenje stiglo 240 članova ÖTC-a. Na Poklonu su ih dočekali tajnik opatijskog ogranka Conrad Rubbia i izaslanstvo Riječkog planinarskog društva (*Club Alpino Fiumano*, CAF). „Schutzhaus“ na Poklonu i službeno je počeo s radom. Nakon otvorenja počeo se bilježiti broj gostiju pa je tako do 1. prosinca bilo 672 posjetitelja. Iduće, 1888. godine evidentirano je 659 gostiju (Rubbia 1889), a 1889. njih 500 (Rubbia

¹¹ Jan Trentan Havliček (Brno, 24. 3. 1856. – Beč, 23. 7. 1934.), akademski slikar i litograf, ujedno i član ÖTC-a.

1890). Primijećeno je da se izleti iz Opatije ili Lupoglava mogu obaviti u jednom danu pa je 1887. ostvareno samo 133 noćenja (Rubbia 1888b). Kako bi se i simbolički dodatno obilježila lokacija Poklona, 1887. godine postavljeno je i raspelo. Zbog oštre klime (bure i kiše) već je početkom 1888. konstatirano da je nužan popravak krova (Rubbia 1888b). Krajem 1889. godine u Veprincu i kod „Schutzhausa“ postavljene su meteorološke kućice (Rubbia 1890). Bile su to velike promjene za dotadašnji učkarski svijet na planini koji je baš u tom razdoblju doživljavao populacijski maksimum (*Tablica 1*).

Tablica 1. Broj stanovnika Male i Vele Učke 1880.–1910.¹²

Naselje	1880.	1890.	1900.	1910.
Vela Učka	108	109	117	137
Mala Učka (uk.)	150	148	147	143
<i>Gornje selo (Pilati)</i>	<i>41</i>	<i>50</i>	<i>52</i>	<i>56</i>
<i>Donje selo</i>	<i>109</i>	<i>98</i>	<i>95</i>	<i>87</i>
Sveukupno	258	257	264	280

Princeza Stefanija, po kojoj je nazvan „Schutzhaus“, kao udovica je posjetila Poklon 10. listopada 1890. Stigla je autom u 11 sati i 30 minuta, u pratnji grofica Sylvie-Tarouca i Palffy te grofa Bellegardea. Kako i dolikuje, na pragu „Schutzhausa“ primili su je predsjednik ÖTC-a Anton Silberhuber i tajnik opatijskog ogranka Conrad Rubbia. Princeza je obišla sve sobe u „Schutzhausu“ te je oko 14 sati, nakon sat i 45 minuta uspona, stigla na Vojak gdje je provela jedan sat. Pri povratku u „Schutzhaus“ popili su čaj, a u 20 sati i 30 minuta princeza se vratila u Villu Angiolinu u Opatiju („Kronprinzessin-Witwe Stefanie am Monte Maggiore (1396 m).“ 1890). Godine 1891. ÖTC je predao „Schutzhaus“ Društvu južnih željeznica na upravljanje. Društvo je odlučilo povećati kapacitete pa je 1896. „Kronprinzessin Stephanie-Schutzhaus“ proširen za više od polovice i otad je sadržavao devet soba za goste i jednu za vozača. Izgrađen je i tzv. ledeni podrum (njem. *Eiskeller*) („Schutzhäuser“, 1896). Projekt proširenja djelo je arhitekta Friedricha Sigmundta¹³ u suradnji s F. Wilhelmom.

Nakon prvog bračnog para Czapek koji je pohvalno obavljao svoj posao, drugi poznati domaćin u „Schutzhausu“ bio je Hans Flauger o kojem se vrlo malo zna. Oko 1905. godine vođenje „Schutzhausa“ preuzimaju bračni par Anton i

¹² Tablica je sastavljena na temelju izvora navedenih u popisu izvora na kraju rada pod brojevima 2–5. Napomena: Mala Učka (uk.) = Gornje selo (Pilati) + Donje selo.

¹³ Friedrich Sigmundt (Beč, 10. ili 11. 11. 1856. – Graz, 6. 3. 1917.), studirao u Beču, kasnije djelovao u Grazu, gdje je bio i tajnik ogranka ÖTC-a; samostalni arhitekt od 1881.; projektirao alpska skloništa i gostionice, a radio i za Društvo južnih željeznica. Među ostalim, autor je preuređenja i dogradnje trgovačke kuće Kastner & Öhler u Grazu (tzv. „Kleine Halle“) 1894./95. te projekta secesijske kuće Urbanc u Ljubljani 1902./03.

Julia Adriani.¹⁴ Oni nastavljaju uspješnu tradiciju svojih poduzetnih prethodnika te će idućih 40 godina obilježiti svojom prisutnošću na Poklonu i Učki. Od brojnih aktivnosti treba spomenuti da je u „Schutzhausu“ od 1910. do 1923. (Topić 2005) djelovala tzv. pomoćna pošta, organizirali su se zimski sportovi, tri puta na dan očitavala se temperatura u meteorološkoj kućici te su se podaci objavljivali tijekom zime u tisku. Godine 1925., za vrijeme Italije, Anton Adriani se upisuje kao vlasnik „Schutzhaus“, tj. „Rifugio Duchessa d’Aosta“ kako se zvao od 1920. godine, a koji će kasnije pretvoriti u hotel. Njihov će četrdesetogodišnji trud biti tragično prekinut tijekom Drugog svjetskog rata. Nakon kapitulacije Italije, na istočnom dijelu tzv. Talijanske Socijalne Republike Nijemci formiraju Operativnu zonu Jadransko primorje (njem. OZAK – *Operationszone Adriatisches Küstenland*) koja je obuhvaćala i Učku. Provode nekoliko operacija protiv partizana, pri čemu stradava i civilno stanovništvo. Po zločinima je najpoznatija operacija *Braunschweig* (24./25. ili 26. travnja – 5./6. ili 7. svibnja 1944.) (Di Giusto 2005; Di Giusto i Chiussi 2017) tijekom koje je izvršen i masakr u Lipi 30. travnja 1944. Idući dan, u ponedjeljak, 1. svibnja 1944., vjerojatno motorizirana kolona sastavljena od više odreda na Učki je ukrcavala ljude u kamione da bi ih odveli u pazinski zatvor. U pretresu nekadašnjeg „Schutzhaus“ nalaze tragove pomaganja partizanima te na Poklonu ubijaju Antona i Juliju.

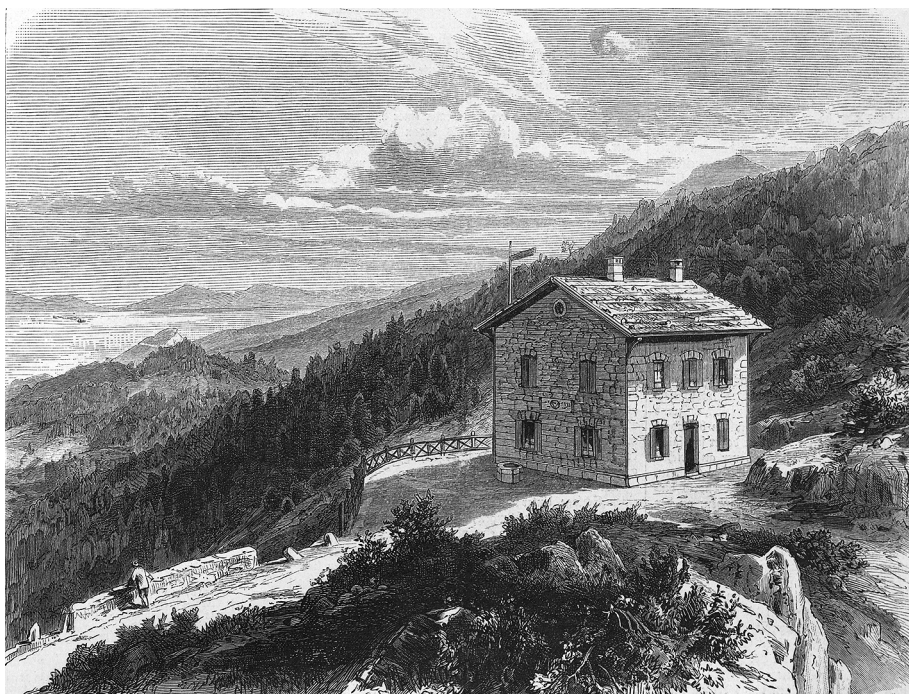
Slika 2. Anton Adriani (lijevo) na Vojaku 1911. Izdavač: A. Adriani.

Figure 2. Anton Adriani (left) on the peak Vojak 1911. Editor: A. Adriani.

¹⁴ Anton Adriani (Beč, 18. 4. 1877. – Vela Učka (Poklon), 1. 5. 1944.). Julia Adriani, rođena Kopfstein (Lišov, 15. 5. 1872. – Vela Učka (Poklon), 1. 5. 1944.).

3. Poklon i Učka na crtežima, fotografijama i razglednicama¹⁵

Nakon Havličekova crteža objavljenog u ožujku 1887., jedan od najranijih prikaza iz razdoblja nakon izgradnje „Schutzhaus“ jest sličan crtež prema fotografskom predlošku koji je objavljen nedugo nakon toga, 16. srpnja 1887. u novinama *Illustrirte Zeitung* (Slika 3). Nekoliko godina kasnije objekt iz gotovo istog kuta objavljen je 1891. u knjizi *Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild: Das Küstenland* (str. 50.) (Slika 4). Njegov je autor Rudolf Bernt.¹⁶

Slika 3. Sklonište kraljevine Štefanije na Učki (*Illustrirte Zeitung*, 16. 7. 1887., LXXXIX/2298, str. 69).

Figure 3. Shelter of Princess Stéphanie on the Učka (*Illustrirte Zeitung*, 16th July 1887, LXXXIX/2298, p. 69).

¹⁵ Fotografije i razglednice objavljene u radu iz autorove su zbirke.

¹⁶ Rudolf Bernt (Neunkirchen, 21. 2. 1844. – Pottenstein, 24. 8. 1914.), arhitekt i slikar.

Slika 4. Sklonište na Učki. Autor: Rudolf Bernt (*Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild: Das Küstenland (Görz, Gradiska, Triest und Istrien.)*), 1891., str. 50).

Figure 4. Shelter on the Učka. Author: Rudolf Bernt (*Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild: Das Küstenland (Görz, Gradiska, Triest und Istrien.)*), 1891, p. 50).

Vjerojatno prvi koji je od fotografa zabilježio Poklon i novi „Schutzhaus“ bio je Carl Wrabetz iz Beča.¹⁷ Nakon njega Učku je od poznatih fotografa tog doba obišao i Benedikt Lergetporer.¹⁸ Snimio je sklonište na Poklonu sa sjevera i juga („Kronprinzessin Stefanie Schutzhaus auf d. Mt. Maggiore v. N.“ i „Kronprinzessin Stefanie Schutzhaus auf d. Mt. Maggiore v. S.“), vršni greben sa sjevera („Spitze d. M. Maggiore v. Norden“) i juga („Spitze d. Monte Maggiore v. Süden“), fontanu „Voda Josipa II.“ („Kaiser - Josef - Brunnen bei Vela Učka am Monte Maggiore“), dva motiva u Veloj Učki („Häusergruppe in Vela Učka“) te cestu koja iz Mošćenica vodi u Mošćeničku Dragu („Blick gegen M. Maggiore unweit Draga St. Marina“) (Slika 5 i 6). Te su fotografije navedene u katalogu *1000 photographische Landschafts-Aufnahmen von B. Lergetporer, Veldes in Oberkrain* koji je tiskan 1892. pa ih treba datirati u rasponu 1887.–1892.

17 Carl Wrabetz (Beč, 24. 4. 1846. – Beč, 29. 8. 1924.), litograf, od 1867. samostalni fotograf, odvjetnik i političar iz Beča.

18 Benedikt Alois Lergetporer (Salzburg, 31. 5. 1845. – Bled, 14. 11. 1910.), profesionalni fotograf, djelovao u svojim fotografskim ateljeima u Bledu (ljeti) i Malom Lošinju (zimi, od 1897.).

Slika 5. Sklonište na Poklonu. Autor: B. Lergepöporer.
Figure 5. Shelter on the Poklon. Author: B. Lergepöporer.

Slika 6. Vrh Učke: pogled s juga. Autor: B. Lergepöporer.
Figure 6. The Učka peak: view from the south. Author: B. Lergepöporer.

Najranija poznata razglednica na kojoj je prikazana Učka primarno prikazuje Opatiju („Gruss aus Abbazia“), a na prednjoj strani ili aversu ima dva motiva: Opatiju s mora („Abbazia vom Meer“) i sklonište na Poklonu („Kronprinzessin Stephanie Schutzhaus a.d. Monte Maggiore“) (Slika 7). Ta se razglednica javlja u poštanskom prometu već 1894. (možda i ranije), a litografskom ju je tehnikom (kromolitografija) otisnuo i izdao Louis Glaser iz Leipziga.

Slika 7. Prva poznata razglednica s motivom „Schutzhaus“, tj. Učke, poslana 1895.

Figure 7. First known postcard with motif of „Schutzhaus“ ie. Učka sent 1895.

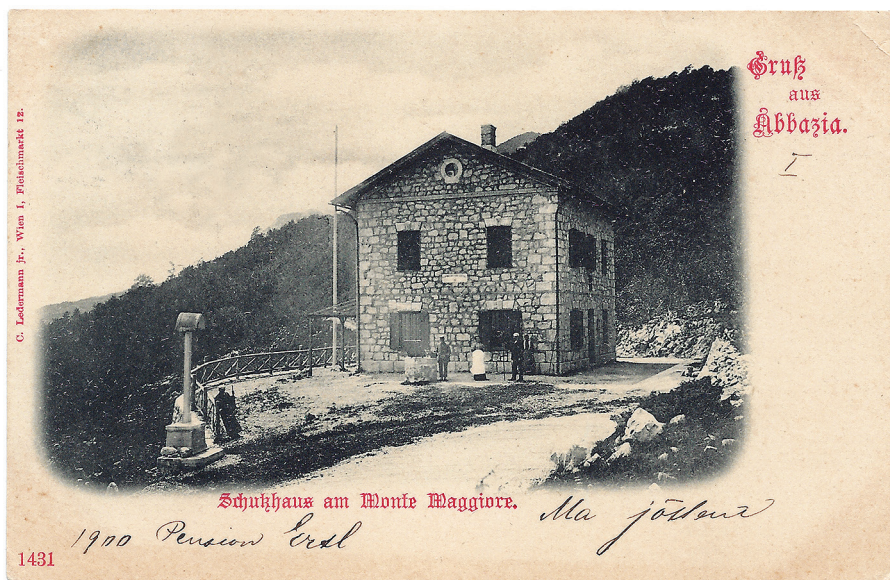
Prva poznata razglednica Učke sa samostalnim motivom također prikazuje crtež kuće na Poklonu („Kronprinzessin Stefanie-Schutzhaus Monte Maggiore“), a zasad je poznato da se javlja najranije 1897. godine.¹⁹ Primjerci te razglednice, čije se varijante pojavljuju u nekoliko boja i orijentacija (pejzažno ili portretno), otisnuti su tehnikom autotipije, a autor crteža koji je poslužio kao predložak za njezino tiskanje jest spomenuti Alfred Baumgartner (Slika 8). Izdavač i tiskar nisu poznati.

¹⁹ Prema općoj periodizaciji razglednica, one najstarije s motivom Učke pripadaju ranim (1872.–1896.), odnosno starim razglednicama (1897.–1905.) (usp. Hille 1989).

Slika 8. Najranija razglednica sa samostalnim motivom Učke, tj. „Schutzhaus“, poslana 1897. Autor: A. Baumgartner.

Figure 8. Earliest postcard with a single motif of the Učka ie. “Schutzhaus” sent 1897. Author: A. Baumgartner.

Slika 9. Razglednica s motivom „Schutzhaus“ poslana 1900. Izdavač: C. Ledermann jr.

Figure 9. Postcard representing “Schutzhaus” sent 1900. Editor: C. Ledermann jr.

Među najranijim razglednicama „Schutzhaus“ treba spomenuti i onu u izdanju C. Ledermanna ml. iz Beča. Zanimljiva je jer je otisnuta iz fotografskog predložka nepoznatog autora, a prikazuje ranu fazu objekta prije njegove dogradnje, stoga fotografski predložak koji je poslužio za njezino tiskanje predstavlja jedan od najranijih poznatih fotografskih snimaka skloništa kraljevine Štefanije na Poklonu (*Slika 9*).

Jedna od najranijih razglednica „Schutzhaus“ nakon njegova proširenja jest ona nastala iz predložka slikara Antona Hlavačeka.²⁰ Tehnikom knjigotiska otisnuo ju je te izdao bečki izdavač Philipp & Kramer, vjerojatno 1899. godine (*Slika 10*).

Slika 10. Razglednica s motivom skloništa kraljevine Štefanije poslana 1899. Autor: A. Hlavaček. Izdavač: Philipp & Kramer.

Figure 10. Postcard representing shelter of Princess Stéphanie sent 1899. Author: A. Hlavaček. Editor: Philipp & Kramer.

Fotograf Alois Beer²¹ treće je poznato fotografsko ime koje bilježi šest kadrova Učke. Prema motivima, koji uključuju i već prošireni „Schutzhaus“, znamo da su njegove fotografije mogle nastati najranije 1896. godine. Među fotografijama koje izrađuje nalaze se i stereoskopske fotografije, vjerojatno najstariji i jedini takvi „stereoparovi“ na kojima je prikazana Učka. Te su fotografije A. Beeru poslužile i kao predlošci za izdavanje razglednica Učke (pet motiva): Cesta na Učku („Strasse nach Monte Maggiore.“) (*Slika 11 i 12*), dva motiva

20 Anton Hlavaček (Beč, 7. 5. 1842. – Beč, 16. 1. 1926.), slikar; član ÖTC-a.

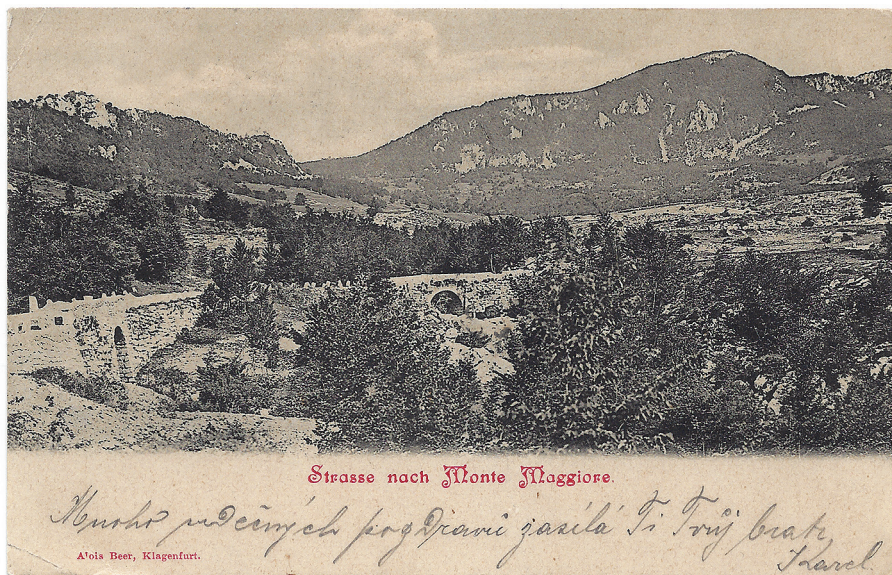
21 Alois Beer (Budimpešta, 4. 6. 1840. – Klagenfurt, 19. 12. 1916.), profesionalni fotograf. Matični fotografski studio držao je u Klagenfurtu, a ostale u Beču i Grazu te filijalu u Pörschach am Wörther See. Stekao titulu carsko-kraljevskog i mornaričkog fotografa.

skloništa („Schutzhaus“) (Slika 13 i 14), Fontana „Voda Josipa II.“ („Josefsbrunnen“) (Slika 15), Cesta za Opatiju („Strasse nach Abbazia.“) (Slika 16) koje su tiskane tehnikom svjetlotiska oko 1900./1901. godine. Kasnije je njihovo izdavanje preuzeo vlasnik papirnice i knjižare F. W. Schrunner iz Pule (Slika 17).

Slika 11. Cesta za Učku. Autor: A. Beer.

Figure 11. Road to the Učka. Author: A. Beer.

Slika 12. Razglednica s motivom ceste za Učku poslana 1900. Autor i izdavač: A. Beer.

Figure 12. Postcard representing road to the Učka sent 1900. Author and editor: A. Beer.

Slika 13. „Schutzhaus“, stereoskopska fotografija.

Autor: A. Beer.

Figure 13. “Schutzhaus”, stereoscopic photography.

Author: A. Beer.

Slika 14. Razglednica „Schutzhaus“ oko 1901.

Autor i izdavač: A. Beer.

Figure 14. Postcard of “Schutzhaus” around 1901.

Author and editor: A. Beer.

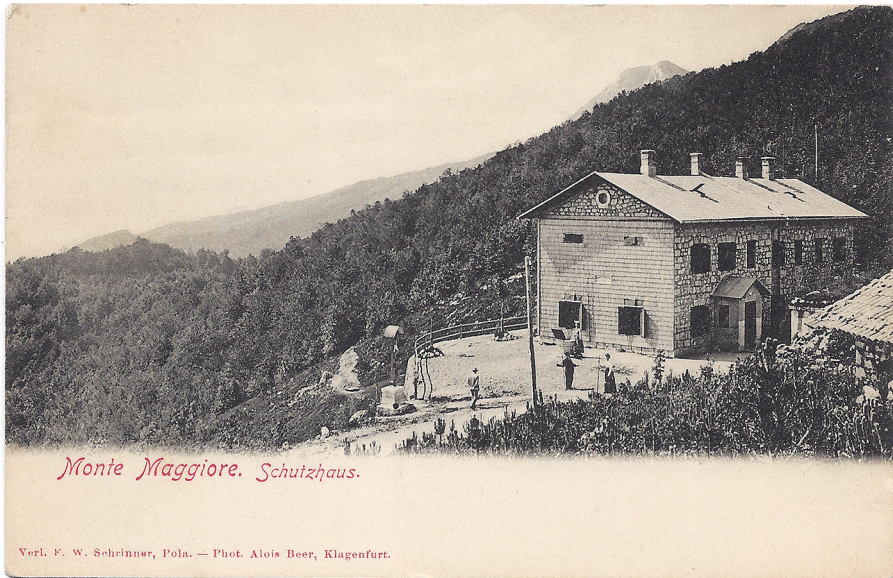
Slika 15. Razglednica s motivom fontane „Voda Josipa II.“ oko 1901.
Autor i izdavač: A. Beer.

Figure 15. Postcard representing the “Water of Joseph II” fountain around 1901.
Author and editor: A. Beer.

Slika 16. Razglednica s motivom raspela na Poklonu poslana 1901.
Autor i izdavač: A. Beer.

Figure 16. Postcard representing the crucifix on the Poklon sent 1901.
Author and editor: A. Beer.

Slika 17. Razglednica „Schutzhaus“ oko 1904. Autor: A. Beer.
Izdavač: F. W. Schrunner iz Pule.

Figure 17. Postcard of “Schutzhaus” around 1904. Author: A. Beer.
Editor: F. W. Schrunner from Pula.

4. Zaključak

Prijevoj Poklon na Učki krajem 19. stoljeća prepoznat je i odabran kao najpovoljnija lokacija za izgradnju objekata koji će služiti planinarima za uspon na vrh Učke. Inicijativa je došla od opatijskog ogranka Austrijskog turističkog kluba (*Österreichischer Touristen-Club*). Isti ogranak ÖTC-a vodio je izgradnju koju je financiralo Društvo južnih željeznica. Izgradnjom „Schutzhaus“ te pratećih objekata i sadržaja počeo je razvoj turizma na Učki. Poklon i „Sklonište kraljevine Štefanije“ postaju središte zbivanja te privlače brojne izletnike, zbog čega se javlja potreba za vizualnim materijalima kojima se koristi u turističke svrhe (fotografije, razglednice). Na Učku i Poklon dolaze i poznata fotografska imena tog doba kako bi snimala motive Učke, među kojima je neizostavan i „Schutzhaus“. Razdoblje od izgradnje skloništa do Prvog svjetskog rata poklapa se i s populacijskim maksimumom Male i Vele Učke, što govori o tome kako je to kratko razdoblje bilo dio najznačajnijeg povijesnog razvoja u smislu ljudske naseljenosti i prisutnosti. Kao apsurdni kontrast takva dosegnutog stupnja razvoja, Drugi svjetski rat tragično je i nepovratno prekinuo stvorene i održavane vrijednosti.

Izvori

1. Baumgartner, Anton. 1897. *PANORAMA vom Monte Maggiore bei Abbazia in Istrien (1396 m)*. Wien: R. Lechner (Wilh. Müller).
2. *Special-Orts-Repertorien der im Oesterreichischen Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder. VII. Küstenland*. 1885. Wien: K. K. Statistischen Central-Commission, Alfred Hölder.
3. *Special-Orts-Repertorium des Österreichisch-Illyrischen Küstenlandes: Neubearbeitung auf Grund der Ergebnisse der Volkszählung vom 31. December 1890*. 1894. Wien: K. K. Statistischen Central-Commission, Alfred Hölder.
4. *Gemeindelexikon der im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder: Bearbeitet auf Grund der Ergebnisse der Volkszählung vom 31. Dezember 1900. VII. Österreichisch-Illyrisches Küstenland. (Triest, Görz und Gradiska, Istrien.)*. 1906. Wien: K. K. Hof- und Staatsdruckerei.
5. *Spezialortsrepertorium der Österreichischen Länder: Bearbeitet auf Grund der Ergebnisse der Volkszählung vom 31. Dezember 1910. VII. Österreichisch-Illyrisches Küstenland*. 1918. Wien: K. K. Hof- und Staatsdruckerei.
6. *1000 photographische Landschafts-Aufnahmen von B. Lergetporer, Veldes in Oberkrain*. 1892. Laibach: Kleinmayr & Bamberg.

Literatura

1. Blažević, Ivan. 2005. „Poklon“. *Istarska enciklopedija*. Miroslav Bertoša i Robert Matijašić (ur.). Zagreb: Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“, str. 604.
2. *Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild: Das Küstenland (Görz, Gradiska, Triest und Istrien.)*. 1891. Wien: k.k. Hof- und Staatsdruckerei, Alfred Hölder.
3. Di Giusto, Stefano. 2005. *Operationszone Adriatisches Küstenland: Udine Gorizia Trieste Pola Fiume e Lubiana durante l'occupazione tedesca 1943 - 1945*. Udine: Istituto Friulano per la Storia del Movimento di Liberazione.
4. Di Giusto, Stefano; Tommaso Chiussi. 2017. *Globocnik's Men in Italy, 1943–45: Abteilung R and the SS-Wachmannschaften of the Operationszone Adriatisches Küstenland*. Atglen: Schiffer Publishing.
5. Hille, Horst. 1989. *Sammelobjekt: Ansichtskarte*. Berlin: Transpress VEB Verlag für Verkehrswesen.
6. Hirc, Dragutin. 1899. „Vela Učka (Monte Maggiore 1394. m)“. *Hrvatski planinar*, II/7, str. 102–107.
7. Jelenić, Klaudio. 1969. „Prijevoj na Učki – Poklon“. *Geografski horizont*, XV/3–4, str. 33.
8. „Kronprinzessin-Witwe Stefanie am Monte Maggiore (1396 m)“. 1890. *Oesterreichische Touristen-Zeitung*, X/21, 1. studenoga, str. 244.
9. Mader, Brigitta. 2005. „Österreichischer Touristen Club – Sektion Abbazia“. *Istarska enciklopedija*. Miroslav Bertoša i Robert Matijašić (ur.). Zagreb: Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“, str. 558.

10. Poljak, Željko. 1996. „120 godina istarskog planinarstva“. *Hrvatski planinar*, LXXXVIII/11–12, str. 305–308.
11. Rubbia, Conrad. 1887. „Jahresbericht der Section Abbazia pro 1886.“. *Chronik des Oesterreichischen Touristen-Club*, Jahrgang 1886., str. 13–16.
12. Rubbia, Conrad. 1888a. „Jahresbericht der Section Abbazia pro 1887.“. *Chronik des Oesterreichischen Touristen-Club*, Jahrgang 1887., str. 17–18.
13. Rubbia, Conrad. 1888b. „Kronprinzessin Stefanie-Schutzhaus am Monte Maggiore“. *Oesterreichische Touristen-Zeitung*, VII/4, 15. veljače, str. 44–45.
14. Rubbia, Conrad. 1889. „Jahresbericht der Section Abbazia für 1888.“. *Chronik des Oesterreichischen Touristen-Club*, Jahrgang 1888., str. 15.
15. Rubbia, Conrad. 1890. „Jahresbericht der Section Abbazia für 1889.“. *Chronik des Oesterreichischen Touristen-Club*, Jahrgang 1889., str. 18–19.
16. „Schutzhäuser“. 1896. *Oesterreichische Touristen-Zeitung*, XVI/24, 16. prosinca, str. 293.
17. Silberhuber, Anton. 1887. „Circular Nr. 118 des Central-Ausschusses“. *Oesterreichische Touristen-Zeitung*, VII/2, 15. siječnja, str. 23–24.
18. Topić, Jovan. 2005. „MONTE MAGGIORE / POKLON“. *Nova filatelija*, XXI/3, str. 7–8.
19. „Touristentage des Kronprinzen“. 1887. *Oesterreichische Touristen-Zeitung*, VII/5, 1. ožujka, str. 49–56.
20. „Wochenversammlungen des Oesterreichischen Touristen-Club“. 1887. *Oesterreichische Touristen-Zeitung*, VII/3, 1. veljače, str. 35–36.

Summary

POKLON OVERPASS AS THE FOCAL POINT OF EVENTS UNTIL THE SECOND WORLD WAR

Based on the records in the newspapers of that time and the annual reports of the Austrian Tourist Club (*Österreichischer Touristen-Club – ÖTC*) from Vienna, the construction of a shelter (in German *Schutzhaus*) on the Poklon overpass and other supporting facilities used primarily for hikers but also other tourists and travelers via the Poklon overpass are being reconstructed. The construction formed the Poklon overpass as the focal point of events and marked the beginnings of organized tourism on the Učka mountain. The second part of the paper presents the first representations of the Učka, that is, the Poklon overpass and “Schutzhaus” after a period of construction that played a different role – the formation of an image of the Poklon overpass and the Učka mountain traveling around the world. Representations in press, books, photographs and postcards were analyzed. These first representations reflect the increased interest of visitors as well as the tourism and hospitality industry that began to develop on the Učka. The development of the Poklon and the Učka at that time (late 19th and early 20th century) coincides with the population peak in the settlements Vela and Mala Učka. This prosperous period lasted relatively briefly, but the development of the Poklon overpass and the Učka maintained its continuity and thereafter until the Second World War which tragically interrupted it.

Keywords: Učka, Poklon, photographs, postcards, tourism, Istria, Croatia